

1
Statistiska centralbyråns
1. Byggnader & bostäder
AF STYRELSEN ÖFVER STOCKHOLMS STADS ASYLER FÖR HUSVILLA

FÖRANSTALTAD

STATISTISK UNDERSÖKNING

ANGÅENDE

BOSTADSFÖRHÅLLANDENA I STOCKHOLM

ÅREN 1900 OCH 1902

VERESTÄLLD AF

J. GUINCHARD

FIL. DR. AMANUENS I K. STATISTISKA CENTRALBYRÅN

(POUR UNE TABLE DES MATIÈRES, ETC., EN FRANÇAIS, VOIR PAGE 5*.)

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1903

Några Stockholmsbostäder.

Lusthus vid Rålambshof, Kungsholmen.

Vinterbostad för en arbetarefamilj om 4 personer; tunna plankväggar. Årshyra 120 kr., per kubikmeter 9¹⁰ kr., golvyta per person 1⁷ kvadratmeter; luftrymd per person 3³ kubikmeter.

Tegelkoja vid Rålambshof, Kungsholmen.

Vinterbostad, belägen å afstjälpningsplatsen och uppförd af de 3 boende själva. Exploratörens omdöme: »ytterligt bristfälligt och snuskigt».

Öppet skjul vid Luntmakaregatan.

Bebodt äfven vintertid af 2 personer. En bredvidliggande lår med jäsande ställspilling lämnar värme. En omstjälpt kärra tjänar om natten till yttervägg.

Tråkåk vid Linnégatan.

Årshyra för ett rum och kök 180 kr. Höjden varierar från 1⁴⁵ meter till 1⁸⁵ meter; man kan endast stå rak på vissa ställen; boende 7 personer; golvyta och luftrymd per person resp. 3⁸ kvadratmeter och 6⁶ kubikmeter.

Tråkåk invid Stadshagen, Kungsholmen.

Årshyra för ett kök 108 kr., per kubikmeter 5⁷⁶ kr.; 3 boende. Golvyta och luftrymd per person resp. 3³ kvadratmeter och 6⁶ kubikmeter. Exploratörens omdöme: »snöar och regnar in; ovärdig till människobostad».

Modernt hus vid Narvavägen.

Årshyra för åtta rum och kök 3,000 kr., per kubikmeter 3⁰⁰ kr., rummens höjd 3⁶ meter, golvyta och luftrymd per person resp. 42 kvadratmeter och 150 kubikmeter.

AF STADENS ÖFRER STOCKHOLMS STADS RÄSKER FÖR BISTÄLLA

FÖRVALTAD

STATISTISK UNDERÖKNING

ÅR 1860

ÅR 1860

Uppgifter angående Stockholms bostadsförhållanden, anförda utan angifvande af källan, äro hämtade ur de af G. SUNDBÄRG utförda allmänna bostadsräkningar.

ÅREN 1800 OCH 1802

ÅR 1860

J. GUICHARD

ALLT HUR ANSÄTTA I K. STATISTISKA BUREÅN

ÅR 1860

STOCKHOLM

ÅR 1860

1860

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Text.

	Sid.
<i>Inledning.</i>	
1. Undersökningens tillkomst	7*
2. Primäruppgifterna	10*
I. <i>Behandling af uppgifter, inhämtade i Uppbördsverket, afseende den 31 dec. 1900.</i>	
1. Allmänna resultat. Jämförelse med äldre siffror	15*
2. Lägenheternas antal och årshyra. Befolkningens fördelning i hyrande och inneboende samt efter ålder och kön. Inneboendesystemet	17*
3. Hyror, samt hyrande och inneboende per lägenhet och per rum	27*
4. Lägenheternas fördelning efter folkmängden per lägenhet. Överbefolkade lägenheter	32*
5. Lägenheternas fördelning efter antalet inneboende per lägenhet. Lägenheter med och utan inneboende	36*
6. Lägenheternas fördelning efter antalet hyrande och inneboende per lägenhet	39*
II. <i>Behandling af uppgifter, inhämtade genom besök i lägenheterna år 1902.</i>	
1. Allmänna resultat. Jämförelse med förhållandena år 1900	40*
2. Hyra, folkmängd, golftyta och luftrymd per lägenhet, per rum, per person m. m.	44*
3. De undersökta lägenheternas fördelning efter luftrymden per person. Överbefolkade lägenheter	50*
4. De undersökta lägenheternas fördelning efter höjd äfvensom golftyta per person och hyresbelopp per 1 kubikmeter	53*
5. De undersökta lägenheternas fördelning efter årshyra	62*
6. Kallrum, mörkrum och rum med sekundär dager i de undersökta lägenheterna	62*
7. De undersökta lägenheternas fördelning efter hyrestermin. Lägenheter hyrda i andra hand	65*
8. Undersökta lägenheter med lösaktiga kvinnor	67*
9. De hyrande hufvudpersonernas yrken	67*
10. Exploratorernas omdömen. Särskildt dåliga lägenheter	70*
11. Slutord	76*

Tabeller.

	Sid.
Tabeller, upprättade på grundval af uppgifter från Uppbördsverket, afseende den 31 dec. 1900.	
Tab. 1. Öfversikt af samtliga den 31 dec. 1900 bebodda lägenheter till och med tre rum och kök, inom hvar och en af Stockholms rotar, beträffande antal, hyra äfvensom folkmängd, fördelad i hyrande och inneboende samt efter ålder och kön	4.
Tab. 1 a. Sammandrag af tab. 1, stadsdelsvis och för hela staden	16.
Tab. 1 b. Sammandrag af tab. 1 i lägenhetskategorier, stadsdelsvis och för hela staden .	20.
Tab. 2. De i tab. 1 upptagna lägenheterna, sammanförda i olika kategorier, jämte uppgift å hyresbelopp samt hyrande och inneboende, i absoluta och relativa tal. .	24.
Tab. 3. Gruppering af samtliga den 31 dec. 1900 bebodda lägenheter till och med tre rum och kök efter folkmängden per lägenhet	32.
Tab. 4. Gruppering af samtliga den 31 dec. 1900 bebodda lägenheter till och med tre rum och kök efter antalet inneboende per lägenhet	41.
Tab. 5. Gruppering af samtliga den 31 dec. 1900 bebodda lägenheter efter antalet hyrande och inneboende per lägenhet.	50.
Tabeller, upprättade på grundval af uppgifter, inhämtade genom besök i lägenheterna år 1902.	
Tab. 6. Öfversikt af de år 1902 undersökta lägenheterna i afseende å antal, hyra, folkmängd, golftyta och luftrymd, i absoluta och relativa tal	54.
Tab. 6 a. Sammandrag af tab. 6, stadsdelsvis och för hela staden	66.
Tab. 6 b. Sammandrag af tab. 6 i lägenhetskategorier, stadsdelsvis och för hela staden .	70.
Tab. 6 c. Uppgift å hyresbelopp, folkmängd, golftyta och luftrymd för några större våningar i Stockholm år 1902, i absoluta och relativa tal	76.
Tab. 7. Gruppering af de år 1902 undersökta lägenheterna och de däri boende personerna efter luftrymden per person	78.
Tab. 8. Gruppering af de år 1902 undersökta lägenheterna efter höjd äfvensom golftyta per person och hyresbelopp per 1 kubikmeter	88.
Tab. 9. Gruppering af de år 1902 undersökta lägenheterna efter årshyra	108.
Tab. 10. Antal bebodda och obebodda kallrum i de år 1902 undersökta lägenheterna . .	112.
Tab. 11. Antal bebodda och obebodda mörkrum i de år 1902 undersökta lägenheterna .	112.
Tab. 12. Antal bebodda och obebodda rum med sekundär dagar i de år 1902 undersökta lägenheterna	112.
Tab. 13. Gruppering af de år 1902 undersökta lägenheterna efter hyrestermi	114.
Tab. 14. Antal lägenheter med lösaktiga kvinnor jämte uppgift om totala antalet i dessa lägenheter boende personer. År 1902	116.
Tab. 15. Gruppering af de hyrande hufvudpersonerna i de år 1902 undersökta lägenheterna efter yrke.	118.
Tab. 15 a. Sammandrag af tab. 15. Stadsdelsvis	125.
Tab. 16. Gruppering af de år 1902 undersökta lägenheterna och de däri boende efter exploratörernas omdömen	128.

Les Habitations de Stockholm. En 1900 et en 1902.

Table des matières.

Texte.

Introduction.		Page.
1.	Origine de l'enquête	7*
2.	Matériaux de l'enquête	10*
I.	<i>Exposé des données fournies par le Bureau des contributions de Stockholm, se rapportant au 31 décembre 1900.</i>	
1.	Résultats généraux. Parallèle des données précédentes	15*
2.	Nombre et loyers des logements. Répartition des personnes logées en locataires et en sous-locataires, d'après l'âge et le sexe. Sous-location	17*
3.	Loyers, locataires et sous-locataires par logement et par pièce	27*
4.	Répartition des logements, d'après le nombre total des personnes logées. Logements surpeuplés	32*
5.	Répartition des logements, d'après le nombre des sous-locataires	36*
6.	Répartition des logements, d'après le nombre des locataires et des sous-locataires	39*
II.	<i>Exposé des données fournies à la suite d'enquêtes faites au domicile des locataires, en 1902.</i>	
1.	Résultats généraux. Parallèle des données correspondantes de l'année 1900	40*
2.	Loyers, personnes logées, surface et capacité cubique par logement, par pièce, par tête, etc.	44*
3.	Répartition des logements visités d'après le cube d'air par tête. Logements surpeuplés	50*
4.	Répartition des logements visités d'après la hauteur, ainsi que d'après la surface par tête et le prix du loyer par mètre cube	53*
5.	Répartition des logements visités d'après le prix du loyer	62*
6.	Pièces sans foyer et sans fenêtre ou à jour secondaire	62*
7.	Répartition des logements d'après le payement du loyer (par trimestre, par mois, etc.)	65*
8.	Logements habités par femmes de mauvaises mœurs	67*
9.	Métiers des locataires (chefs de ménage)	67*
10.	Rapports des explorateurs. Logements particulièrement mauvais	70*
11.	Conclusions	76*

Antal = nombre; *summa* = total; *lägenhetskategorier* = catégories de logements; *stadsdel* = quartier de la ville (au nombre de 6); *rote* = district (au nombre de 25); *hela staden* = la ville entière; *årshyra* = loyer (annuel); *månad* = mois; *vecka* = semaine; *rum* = pièce; *kök* = cuisine; *del i kök* = cuisine partagée avec d'autres locataires; *hyrande* = locataire; *inneboende* = sous-locataire (signifie ici une personne n'appartenant pas à la famille du locataire mais demeurant dans son logement); *över 15 år* = au-dessus de 15 ans; *under 15 år* = au-dessous de 15 ans; *m.* = *män* = hommes; *kv.* = *kvinnor* = femmes; *folk mängd* = population; *medeltal* = moyenne; *höjd* = hauteur; *golvyta* = surface (de plancher); *luftrymd* = cube d'air, capacité cubique; *kallrum* = pièce sans foyer; *mörkrum* = pièce sans fenêtre; *rum med sekundär dager* = pièce à jour secondaire; *bebodd* = habité; *obebodd* = non-habité; *sofrum* = chambre à coucher; *1 krona* = *1 kr.* = 1 couronne (= 1re franc); *ett, två, tre* = 1, 2, 3; *utan* = sans; *och, med* = et, avec; *äfvensom* = ainsi que; *lösaktiga kvinnor* = femmes de mauvaises mœurs; *yrike* = métier; *mycket dålig* = très mauvais; *dålig* = mauvais; *tämligen dålig* = assez mauvais; *tämligen god* = assez bon; *god* = bon.

Tableaux.

Page.

Tableaux basés sur des matériaux fournis par le Bureau des contributions de Stockholm, se rapportant au 31 décembre 1900.

Tableau 1.	Relevé des logements (1—3 pièces), habités le 31 décembre 1900, dans les différents quartiers de Stockholm, concernant nombre et prix du loyer, ainsi que personnes logées, réparties en locataires et en sous-locataires, par âge et par sexe	4.
Tableau 1 a.	Résumé du tableau 1 par quartiers de la ville et pour la ville entière . .	16.
Tableau 1 b.	Résumé du tableau 1, en catégories de logements, par quartiers de la ville et pour la ville entière	20.
Tableau 2.	Logements du tableau 1, groupés en différentes catégories, ainsi que données sur le prix des loyers, le nombre des locataires et des sous-locataires; chiffres absolus et relatifs	24.
Tableau 3.	Répartition des logements (1—3 pièces), habités le 31 décembre 1900, d'après le nombre total des personnes logées	32.
Tableau 4.	Répartition des logements (1—3 pièces), habités le 31 décembre 1900, d'après le nombre des sous-locataires	41.
Tableau 5.	Répartition des logements (1—3 pièces), habités le 31 décembre 1900, d'après le nombre des locataires et des sous-locataires	50.

Tableaux basés sur des matériaux fournis à la suite d'enquêtes faites au domicile des locataires, en 1902.

Tableau 6.	Relevé des logements visités en 1902, concernant nombre, loyers, personnes logées, surface, et capacité cubique; chiffres absolus et relatifs	54.
Tableau 6 a.	Résumé du tableau 6 par quartiers de la ville et pour la ville entière . .	66.
Tableau 6 b.	Résumé du tableau 6, en catégories de logements, par quartiers de la ville et pour la ville entière	70.
Tableau 6 c.	Relevé de quelques grands appartements à Stockholm en 1902 (6 pièces et au-dessus) concernant loyers, personnes logées, surface et capacité cubique; chiffres absolus et relatifs	76.
Tableau 7.	Répartition des logements visités en 1902 et des personnes logées d'après le cube d'air par tête	78.
Tableau 8.	Répartition des logements visités en 1902 d'après la hauteur, ainsi que d'après la surface par tête et le prix du loyer par mètre cube	88.
Tableau 9.	Répartition des logements visités en 1902 d'après le prix du loyer	108.
Tableau 10.	Pièces sans foyer, habitées et non-habitées, dans les logements visités en 1902	112.
Tableau 11.	Pièces sans fenêtre, habitées et non-habitées, dans les logements visités en 1902	112.
Tableau 12.	Pièces à jour secondaire, habitées et non-habitées, dans les logements visités en 1902	112.
Tableau 13.	Répartition des logements visités en 1902 d'après le paiement du loyer (par trimestre, par mois, etc.)	114.
Tableau 14.	Logements habités par femmes de mauvaises mœurs ainsi que nombre total des personnes logées	116.
Tableau 15.	Répartition par métier des locataires (chefs de ménage) habitant les logements visités en 1902	118.
Tableau 15 a.	Résumé du tableau 15 par quartiers de la ville	125.
Tableau 16.	Répartition des logements visités en 1902 et des personnes logées d'après les rapports spécifiques des explorateurs	128.

Inledning.

1. Undersökningens tillkomst.

Åtskilliga undersökningar ha utförts beträffande bostadsförhållandena i Stockholm; i första rummet må anföras de allmänna bostadsräkningarna för åren 1868, 1880, 1890, 1893, 1894 och 1900. Vid de tre senaste af dessa bostadsräkningar, utförda af G. Sundbärg, gjordes undersökningarna betydligt fullständigare än vid de äldre, hvilka mera afsågo husen än lägenheterna; dessa klassificerades då ej efter rumantal, och upplysningar inhämtades ej om hyrorna ej heller om antalet i hvarje lägenhet boende personer, såsom senare skett. Trots sin fullständighet kunna emellertid dessa senare räkningar ej — och äro ej heller afsedda därför — gifva en fullständig bild af våra bostadsförhållanden ur hygienisk, ekonomisk och social synpunkt. För detta ändamål fordras naturligtvis än mera ingående undersökningar, baserade på observationer (ang. rummens storlek, beskaffenhet m. m.) vid personliga besök i lägenheterna. En sådan undersökning, afseende åren 1895 och 1896, utfördes på uppdrag af Stadsfullmäktige af d:r K. Key-Åberg och afsåg i första rummet att utröna våra arbetares bostadsförhållanden.

Emellertid hafva på den ej synnerligen långa tid, som sedan dess förflutit, stora förändringar skett med afseende på våra hyresförhållanden, såsom känd sak är. En synnerligen kraftig stegring af hyrorna har inträdt, och att en sådan stegring är förbunden med en försvårad tillgång på lämpliga bostäder eller *bostadsbrist* torde vara naturligt. Det har också visat sig, att frekvensen på Stockholms stads asyler för husvilla ständigt ökats. Styrelsen öfver dessa asyler, som ansett sig icke fylla sin uppgift endast genom att bereda en tillfällig hjälp åt personer, som stode utan tak öfver hufvudet, beslöt redan våren 1900 att anställa undersökningar för att lära känna förhållandena i grund och botten och

således förskaffa en bas för bedömandet af bostadsbristen och huru denna brist skulle kunna afhjälpas. De första undersökningarna verkställdes så, att den manliga personal, som under sommartiden, då asylerna voro stängda, kunde disponeras, sysselsattes med att genom personliga besök i de hem, som åtnjoto understöd af den allmänna fattigvården, insamla uppgifter, hvilka kunde tjäna till ledning vid bedömande af frågan. Dessa undersökningar började sommaren 1900 och inskränkte sig till de bostäder, hvilka beboddes af familjer, som inom Katarina församling erhöilo fattigunderstöd i form af barnhjälp. Under sommaren blefvo sålunda 129 lägenheter undersökta, hvarvid uppgifter inhämtades angående lägenheternas storlek, om de hyrdes i första eller andra hand, hyresbeloppets storlek, rummens och kökens dimensioner, eldstäder, antal fönster och dörrar, antal personer i hvarje rum, fördelade efter kön och civilstånd, antalet sängplatser, huruvida män och kvinnor lågo i samma rum samt om någon funnes, som vore alldeles oförmögen att sköta sig själf. Resultaten af dessa undersökningar äro bifogade Styrelsens årsberättelse öfver 1900 års förvaltning och återfinnas i bihang n:r 2 till Beredningsutskottets utlåtanden och memorial för år 1902.

Undersökningarna fortsattes sedermera under sommaren 1901, hvarvid inom Maria församling 95 lägenheter och inom Kungsholms församling 136 lägenheter på ofvan angifvet sätt närmare undersöktes. I bihang n:r 2 till Beredningsutskottets utlåtanden och memorial för år 1903 finnes jämväl en redogörelse häröfver, bilagd Styrelsens årsberättelse för år 1901.

Då emellertid dessa undersökningar voro af för ringa omfattning för att kunna gifva en totalbild af hithörande förhållanden, planerades en undersökning, byggd på bredare bas. Vid sammanträdet den 17 juni 1901 väcktes inom Styrelsen förslag att, på grund af för folkräkningen den 31 december 1900 till Uppbördsverket inkomna uppgifter, verkställa en statistisk utredning öfver inneboendesystemet i Stockholm och därmed sammanhängande förhållanden beträffande lägenheter till och med tre rum och kök. I enlighet med detta förslag skulle följande uppgifter förskaffas: 1:o antal lägenheter och antal rum och kök; 2:o årlig hyra; 3:o i lägenheterna boende, *a*) hyrande, öfver och under 15 år, män och kvinnor, *b*) inneboende, öfver och under 15 år, män och kvinnor.

Styrelsen, som fann förslaget synnerligen tilltalande men icke hade några medel tillgängliga för bestridande af de utgifter, som för förslaget utförande vore erforderliga, beslöt att, i händelse medel kunde anskaffas, låta utföra ett statistiskt arbete i ofvan berörda syfte och i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den framlagda planen.

På framställning af Styrelsen beviljade Fattigvårdsnämnden ett anslag af 1,000 kr. Den på detta sätt planlagda undersökningen inleddes därmed, att åt e. o. kammarskrifvaren i Uppbördsverket herr I. Tägtström uppdrogs att efter tillhandahållna formulär och med ledning af de af husvärdarna lämnade uppgifterna till bostadsräkningen i Stockholm den 31 december 1900 samt mantalslängderna för Stockholms stad år 1901 verkställa utdrag beträffande alla i Stockholm vid den ifrågavarande tidpunkten bebodda lägenheter till och med tre rum och kök. Detta omfattande arbete kräfdes inalles cirka 2,000 arbetstimmar och afslutades inom loppet af år 1902 samt kompletterades med några af herr Tägtström gjorda sammandrag. De formulärblanketter, som tillhandahöllos för ifrågavarande utdrag, återgifvas nedan under rubriken Primäruppgifterna. Visserligen skulle en undersökning, byggd på detta material, gifva mera belysande resultat än hvad de förut omnämnda bostadsräkningarna förmå, då ju här en viktig faktor, inneboendesystemet, kan komma till behandling. Men den djupare inblick i småfolkets bostadsförhållanden, som utgjorde målet för Styrelsens undersökningar, fordrade ett mera ingående material.

Redan den 22 januari år 1902 hade förslag väckts inom Asylstyrelsen, att till Styrelsens förfogande skulle ställas några personer, hvilka med ledning af de från Uppbördsverket förskaffade primäruppgifterna (jämför anmärkningskolumnen) genom besök i de mera trångbodda lägenheterna kunde förskaffa material till en mera ingripande utredning. Styrelsen gillade detta förslag och godkände likaledes ett i och för den blifvande undersökningen utarbetadt förslag till blankettformulär, hvilket här nedan meddelas under rubriken Primäruppgifterna. Sedan efter anmälan hos Fattigvårdsnämnden denna godkänt förslagen och därtill beviljat nödigt anslag, anställdes den 23 april 1902 fem personer ur skilda samhällsklasser att tills vidare biträda med undersökning af lägenheter. Emellertid undersöktes ej blott de mest trångbodda lägenheterna, utan äfven en god del andra blefvo föremål för undersökning, särskildt då inneboende funnos. Anmärkas bör dock, att *hotell* eller *logihus* lämnades åsido. Sedan asylerna med maj månads utgång blifvit stängda, ökades antalet undersökare med all den manliga asylopersonal, hvilken sommartiden kunde därför disponeras. Dessa undersökningar, hvilka verkstälts under öfverinscende af Asylstyrelsens redogörare, afslutades under loppet af år 1902, så att Styrelsen i december samma år kunde anmäla hos Fattigvårdsnämnden, att bearbetningen af det genom Styrelsens försorg hopbragta materialet kunde taga sin början. I sammanhang härmed anmodade Asylstyrelsen mig att inkomma med yttrande öfver hvad som borde och kunde ur detta material uttagas. Jag anförde då, att de hufvudsakliga resultaten borde blifva följande.

Boende och inneboende per lägenhet och rum; årshyra per lägenhet, per rum och per kubikmeter; luftrymd och golfyta per person; lägenheternas medelhöjd; lägenheternas fördelning efter rumsantal och hyra; antalet kallrum, mörkrum och rum med sekundär dager och i hvad mån dessa äro bebodda; de i första hand hyrandes fördelning efter yrke och hyrda lägenheter; lägenheter med lösaktiga kvinnor.

Jämte eget yttrande öfverlämnade Styrelsen förslaget till Fattigvårdsnämnden, som genom skrifvelse den 16 december 1902 gillade det framlagda förslaget och därjämte bemyndigade Asylstyrelsen att låta statistiskt bearbeta materialet. Genom beslut den 5 januari 1903 uppdrog Asylstyrelsen åt mig att i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det af mig framlagda förslaget utföra arbetet. Mitt uppdrag gällde således i första hand endast bearbetning af de uppgifter, som inhämtats genom personliga besök i lägenheten, men då det visade sig, att detta material lämpligen borde kompletteras genom bearbetning af de från Uppbördsverket införskaffade förut omnämnda primäruppgifterna, blefvo äfven dessa föremål för statistisk behandling.

2. Primäruppgifterna.

Uppgifter, inhämtade vid besök i lägenheterna år 1902.

Formulärblanketterna för de uppgifter, som inhämtades genom personliga besök i lägenheterna, voro af nedanstående innehåll.

N:o _____ Roten Kv. _____ N:o _____

Den hyrandes namn: _____

D:o yrke: _____ årsinkomst _____

Bostad: _____ gatan N:o _____ tr. _____

Antal rum _____ jämte kök del i kök. Hyres af värd hyresgäst.

Hyresbelopp pr kvartal _____ månad _____ vecka _____

	Rum N:o 1.	Rum N:o 2.	Rum N:o 3.	Kök.	Anmärkingar.
Storlek: längd, bredd och höjd					
antal eldstäder					
» hyrande					
» inneboende					
» tillfälliga nattgäster . .					
Allmänt omdöme om de i lägenheten boende _____					
Allmänt omdöme om lägenheten _____					

Det visade sig vid en närmare granskning, att materialet i mångt och mycket tarvade kompletteringar. Så ha t. ex. 935 lägenheter blifvit nymätta och 282 lägenheter ommätta. Om tiden tillåtit, skulle jag önskat att utsträcka dessa mätningar ytterligare, på det att för vissa rotar, som blifvit något ojämnt behandlade, fullständigare uppgifter skulle erhållits. Med beräkning af dessa nymätningar, och sedan å andra sidan ett större antal primärblanketter kasserats, uppgingo de till behandling föreliggande lägenheterna till 18,019 stycken med en folkmängd af 89,698 personer eller respektive 37.4 % och 43.8 % af motsvarande tal för samtliga bebodda smålägenheter i Stockholm. Granskningen gaf vidare vid handen, att somliga af de insamlade uppgifterna på grund af dessas natur voro af den beskaffenhet, att de ej lämpade sig för vidare behandling. Så t. ex. voro de upplysningar, som erhöles rörande de hyrandes årsinkomst, såsom man kunde förmoda, synnerligen ofullständiga. Enligt uppgift från flere exploratorer måste vid undersökningen af lägenheterna denna fråga uteslutas, då de i lägenheten boende misstänkte, att här endast vore fråga om höjda skatter och i sådant fall ytterst motvilligt lämnade äfven öfriga åskade uppgifter. Någon behandling af de hyrandes årsinkomst har således ej kunnat ifrågakomma. En annan fråga, som gifvit upphof till flere stridiga tolkningar, var hvad som borde menas med inneboende. Denna fråga är i själfva verket ej heller så lätt afgjord, emedan åtskilliga öfvergångsformer finnas. Jag har emellertid underkastat de olika exploratorernas uppfattning om saken en genomgående undersökning genom att låta dem dels inkomma med förklaringar öfver det system de användt vid blanketternas ifyllande öfver hufvud taget, dels låtit dem på prof ifylla en serie blanketter efter fingerade exempel. Jag kom då till det resultatet, att siffrorna rörande inneboende och i samband därmed äfven rörande »tillfälliga nattgäster» ej kunde för bearbetningen lämpligen användas. Endast totalsiffran för folkmängden har på den grund funnit användning. Härvid ha de »tillfälliga nattgäster», som enligt anteckning på blanketten endast vistats i lägenheten vid vissa tillfällen (högtider m. m.), uteslutits; de flesta »tillfälliga nattgäster» måste emellertid lämpligen betraktas som s. k. logerare och deras antal således tillföras siffran för folkmängden, enligt hvad exploratorernas uppgifter gifvit vid handen. Då uppgifter om inneboendesystemet således ej med fördel kunde ur detta material utvinnas, indrogs i bearbetningen det från Uppbördsverket erhållna materialet, hvilket, såsom förut är nämndt, ger tillfälle därtill, hvarom mera nedan.

Vidare må anföras, att de anmärkningar, som införts under rubrikerna »allmänt omdöme om de i lägenheten boende» och »allmänt omdöme om lägenheten», af lätt insedda skäl voro något sväfvande, så mycket mer som ej sär-

skilda betygsgrader föreskrifvits vid uppgifternas inhämtande. Jag har emellertid underkastat dessa omdömen en klassificering efter vissa grunder, hvilka anföras längre fram på vederbörligt ställe.

Slutligen påpekas, att under rubriken »anmärkingar» gjorts anteckningar om befintlighet af lösaktiga kvinnor, mörkrum och rum med sekundär dager m. m., äfvensom huruvida lägenheten är förenad med butik, kafé, verkstad eller dylikt. I detta senare fall har hyran lämpligen reducerats till ett belopp, som motsvarade det i omgifningen normala. Dessa retuscheringar af hyresbeloppen torde emellertid ej ha väsentligt inverkat på hyressiffrornas tillförlitlighet i stort sedt, då dylika kombinerade bostads- och affärlägenheter blott uppgått till 310 stycken eller 1.7 % af hela antalet undersökta lägenheter här i fråga.

Uppgifter, inhämtade i Uppbördsverket, afseende den 31 december år 1900.

Formulärblanketterna för de uppgifter, som inhämtats från Uppbördsverket, voro af nedanstående innehåll.

..... roten.

Egendom.	Årlig hyra.	Antal		I lägenheten boende								Anmärkingar. Härunder antecknas med angifvande af gata och husnummer inom egendomen befintliga härbärgen samt lägenheter, hvilka på grund af sin beskaffenhet eller antal hyresgäster anses böra undersökas.		
				Hyrande				Inneboende						
		rum	kök	öfv. 15 år		intill 15 år		öfv. 15 år		intill 15 år				
				m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.			

I första hand infördes lägenheterna å dessa blanketter rotevis i den ordning de förekommo i längderna, hvarvid således de olika lägenhetskategorierna ej särskildes från hvarandra. Sedan detta utdrag verkstälts, transporterades uppgifterna på nya blanketter, där alla lägenheter, tillhörande samma kategori, sammanfördes. I anmärkningskolumnen infördes utom de anteckningar, som betingas af den där befintliga förklaringen, äfven uppgift om bostadslägenhet var förenad med butik, verkstad, kafé eller dylikt; för sådana lägenheter reducerades hyran, lämpligen motsvarande den i omgifningen normala. Antalet af dessa lägenheter utgör 2,247 eller endast 4.7 % af hela antalet, hvadan således hyressiffrornas tillförlitlighet ej torde ha i nämnvärd grad påverkats.

Det är i detta skick, som jag erhållit dessa primäruppgifter till bearbetning.

Dessa uppgifter skulle omfatta samtliga bebodda lägenheter till och med tre rum och kök, utgörande 48,140 lägenheter med 204,957 personer. Subtraheras emellertid därifrån antalet kombinerade bostads- och affärslokaler, skulle man erhålla siffran 45,893 för rena bostadslägenheter. Då emellertid dessa enligt Sundbärgs bostadsräkning år 1900 utgjorde 46,764, skulle således en brist på 871 bostadslägenheter förefinnas. Emellertid låter sig denna brist förklaras. Bland de 46,764 bostadslägenheterna ingår posten tre och *flere* rum utan kök, 222 stycken med 924 rum. Det torde således här ingå åtskilliga lägenheter med fler än tre rum. Vidare äro i de 46,764 bostadslägenheterna inräknade en mängd bostadslägenheter, som äro förenade med anstalter, såsom sjukhus, kaserner m. m. Om t. ex. på ett sjukhus 20 sjuksköterskor disponera hvar sitt rum, införas dessa rum i bostadsräkningen såsom 20 ett-rumslägenheter. Då de primäruppgifter, som här föreligga, i regeln ej upptaga dylika lägenheter, är den konstaterade bristen lätt att förklara.

En viktig fråga rörande dessa primäruppgifter är hvad som menas med hyrande och inneboende. Enligt uppgift från den tjänsteman i Uppbördsverket, som ledt upprättandet af utdragen, ha till hyrande hänförts alla dem, som husvärdarna till mantalsskrifningen upptagit på sina till rotemännen inlämnade s. k. hufvudförteckningar, d. v. s. alla dem, som kontrakterat med husägaren samt dessa personers familj, hustru och barn samt tjänstfolk. Äfvenså hafva till hyrande räknats sådana i hufvudpersonens familj boende släktingar, hvilka icke mantalsskrifvit sig själfva. Till inneboende hafva räknats alla öfriga i lägenheten boende personer. Emellertid måste här påpekas, att äfven i vissa fall hufvudpersonens barn öfver 18 år kommit att räknas bland de inneboende, nämligen i de fall då dessa mantalsskrifvit sig själfva, d. v. s. aflämnat egen mantalsförteckning (hvarigenom de förklarat sig själfva stå för sina utskylder). På grund af den följda indelningsgrunden blifva äfven personer, som disponera ett rum för egen räkning, betraktade såsom inneboende. Detta motsvarar ju ej hvad man vanligtvis speciellt inlägger i begreppet inneboende, d. v. s. att en person sammanbor med familjen. Emellertid torde beträffande de minsta lägenheterna skillnaden i detta hänseende bortfalla.

Vidare ha åtskilliga lägenheter påträffats, som i primäruppgifterna införts med *ingen hyrande*. Om än detta i de flesta fall torde bero på en felskrifning, så torde förhållandet dock i vissa fall kunna förklaras därigenom, att den hyrande hufvudpersonen varit mantalsskrifven på annat håll. Några ändringar i detta hänseende ha ej gjorts (jämför dock anmärkningen under tab. 5).

Till sist må äfven påpekas, att lägenhetskategorier med del i kök äro i primäruppgifterna införda såsom motsvarande lägenheter med helt kök. De

förskjutningar, som härigenom inträffat speciellt med afseende på medeltalen, vid hvilkas beräkning del i kök eljest bort räknas som $\frac{1}{2}$ rum, torde vara utan betydelse, då kategorierna med del i kök äro synnerligen fåtaliga; mot respektive 358 och 43 lägenheter med ett rum och del i kök och två och flere rum och del i kök svarade enligt bostadsräkningen år 1900 16,889 lägenheter om ett rum och kök samt 18,960 om två och tre rum och kök.

Jag vill här slutligen, på grund af hvad ofvan sagdt är, framhäfva, att det material, som ligger till grund för efterföljande statistiska undersökning, icke hopbragts under min ledning, utan har jag endast, i den mån det varit möjligt, kritiskt granskat detsamma.

Bearbetningen af dessa uppgifter har kraft cirka 12,000 arbetstimmar och har fortgått med en personal af växlande styrka, allteftersom arbetet tillåtit. Högsta antalet på en gång sysselsatta biträden har utgjorts af 15 personer. Till alla dessa, hvilkas oförtröttade hjälp jag åtnjutit, frambär jag härmed mitt tack, i främsta rummet till postexpeditören herr C. P. Boivie och tillsyningsmannen hos Fattigvårdsnämnden herr Folke Olsson, hvilka närmast mig haft öfverinseende öfver arbetet.

Stockholm den 15 oktober 1903.

J. Guinchard.

I. Behandling af uppgifter, inhämtade i Uppbördsverket, afseende den 31 december 1900.

1. Allmänna resultat. Jämförelse med äldre siffror.

I tabellerna 1—5 meddelas en bearbetning af de uppgifter, som inhämtats från de af husvärdarna lämnade uppgifterna till bostadsräkningen i Stockholm och från mantalslängderna för Stockholms stad år 1901. Dessa uppgifter omfatta, såsom redan i inledningen är sagdt, samtliga bebodda lägenheter i Stockholm till och med tre rum och kök, således såväl bostadslägenheter som kombinerade bostads- och affärlägenheter. Inalles hafva blifvit föremål för behandling 48,140 lägenheter med en folkmängd af 204,957 personer och en årshyra af 14,875,664 kronor. Det vore af intresse att jämföra dessa siffror med Key-Åbergs undersökning af år 1895. Emellertid lämpa sig siffrorna ej därtill rätt väl, då tillvägagångssättet vid primäruppgifternas sammanställande ej varit likformigt. Jag anför i stället här nedan en jämförelse i första hand med bostadsräkningen i Stockholm år 1894, Key-Åbergs undersökning år 1895 samt bostadsräkningen år 1900, hvilken senare räkning är byggd på samma urmaterial som mina siffror. Vid denna jämförelse uteslutas grupperna tre och flere rum utan kök samt två och flere rum med del i kök. Vi erhålla sålunda omstående *tab. I* för »hela antalet begagnade bostadslägenheter» vid slutet af de respektive åren (den 31 december).

Beträffande Key-Åbergs siffror (år 1895) påpekar han själf, att de torde vara något för låga. De visa till och med en nedgång för antalet lägenheter, om man jämför med Sundbärgs siffror för år 1894. Key-Åberg påpekar, att differensen torde bero på olika redovisningssätt af lägenheterna. Utan att ha närmare undersökt saken tillåter jag mig framkasta den förmodan, att orsaken speciellt är att söka i det olika redovisningssättet för bostadslägenheter i vissa anstalter, såsom sjukhus, kaserner m. m., hvilka lägenheter i bostadsräkningen redovisats såsom bostadslägenheter och hvarom förut är taladt under rubriken Primäruppgifterna.

Tab. I. Jämförande öfversikt rörande bebodda smålägenheter i Stockholm vid slutet af åren 1894, 1895 och 1900.

Lägenhetskategorier.	Lägenheternas antal.			Totala årshyran.			Folkmängd.		
	År 1894.	År 1895.	År 1900.	År 1894.	År 1895.	År 1900.	År 1894.	År 1895.	År 1900.
Ett kök utan rum	470	502	332	44,536	51,137	40,073	1,440	1,638	1,016
Ett rum utan kök	9,549	8,997	8,836	1,126,690	1,088,112	1,301,327	26,089	25,639	25,656
Två rum utan kök	1,221	1,062	1,124	282,167	262,979	341,967	3,614	3,246	3,680
Ett rum med del i kök . .	887	969	358	118,809	136,271	56,789	3,601	3,835	1,265
Ett rum och kök	15,330	14,944	16,889	2,725,593	2,710,730	3,883,103	65,946	65,503	73,476
Två rum och kök	10,028	9,866	12,530	2,922,945	2,972,650	4,854,052	46,631	46,797	61,435
Tre rum och kök	5,188	5,239	6,430	2,276,182	2,353,675	3,760,252	23,540	24,427	30,515
Summa	42,673	41,579	46,499	9,496,922	9,575,554	14,237,563	170,861	171,085	197,043

Af siffrorna framgår, att ökningen i lägenheternas antal, årshyra och folkmängd sedan år 1894 skulle utgöra respektive 3,826 lägenheter, 4,740,641 kronor och 26,182 personer, motsvarande en procentisk ökning af resp. 9.0 %, 49.9 % och 15.3 %.

Såsom synes af tabellen, faller ökningen i antal hufvudsakligen på kategorierna ett till tre rum och kök, i främsta rummet kategorien två rum och kök, under det att kategorierna ett kök utan rum, ett rum utan kök och ett rum med del i kök minskats. Detta torde väl få skrivas på att åtskilliga äldre och förfallna hus nedrivits och lämnat plats för modernare sådana, där ju ej gärna lägenheter af sådana slag inredas. Detta visar ju onekligen en förbättring af våra bostadsförhållanden. Om vi återvända till den ofvan beräknade procentiska ökningen af antal lägenheter, årshyra och folkmängd, så visar det sig emellertid, att den förbättring, som sålunda inträdt, ingalunda skett för en billig penning. Under det att antalet lägenheter ökats med 9 %, har totala årshyran stigit med rundt 50 %. Än skarpare blir detta resonemang, om man räknar med det totala antalet rum och kök. Sättes därvid kök lika med rum och del i kök lika med $\frac{1}{2}$ rum, erhålla vi, att år 1894 utgjorde de bebodda smålägenheternas totala antal rum 95,288 och år 1900 109,041, motsvarande en ökning af 14.4 %, under det att totala årshyran ökades med 49.9 % och den totala folkmängden med 15.3 %. Hvad dessa tal betyda är lätt att förstå, de behöfva knappt några kommentarier. *Sedan år 1894 ha hyrorna stegrats ofantligt och trångboddheten ökats.*

Dessa förhållanden, som ju för öfrigt ej innebära någon nyhet för någon stockholmsbo men om hvilkas grad och beskaffenhet man först kan få en

föreställning i sifferbelysningens skarpa dager, skola än ytterligare i det följande skärskådas från olika sidor med ledning af det sammanbragta tabellmaterialet.

2. Lägenheternas antal och årshyra. Befolkningens fördelning i hyrande och inneboende samt efter ålder och kön. Inneboendesystemet. År 1900.

I **tab. 1** återgifves en öfversikt af samtliga den 31 december bebodda lägenheter till och med tre rum och kök, inom hvar och en af Stockholms rotar, beträffande antal, hyra äfvensom folkmängd, fördelad i hyrande och inneboende samt efter ålder och kön. Om hufvudresultaten beträffande lägenheternas antal, årshyra och totala antal rum och kök lämna *tabellerna II* och *III* upplysning.

De bebodda smålägenheterna voro till *antalet* 48,140, innefattande 112,845 *rum och kök*, för hvilka erlades en sammanlagd *årshyra* af 14,875,664 kronor. Såsom synes tillhör flertalet af lägenheterna kategorien ett rum och kök, utgörande 17,467 lägenheter eller 36.3 % af samtliga smålägenheter. Därefter följa i ordning två rum och kök, utgörande 27.0 %, ett rum utan kök 19.1 % och tre rum och kök 13.7 %. Öfriga kategorier spela en mera underordnad roll, representerande inalles endast 3.9 % af totalantalet. Beträffande åter totala antalet rum och kök kommer i första rummet två rum och kök med

Tab. II. Smålägenheter i Stockholm, efter lägenhetskategorier, år 1900.

Lägenhetskategorier.	Lägenheternas totala			Relativa tal.		
	antal.	årshyra.	antal rum och kök.	Antal lägenheter i % af samtliga.	Årshyra i % af totala årshyran.	Antal rum och kök i % af totala antalet.
<i>Hela staden.</i>				%	%	%
Ett kök utan rum	565	70,342	565	1.2	0.5	0.5
Ett rum utan kök	9,200	1,370,301	9,200	19.1	9.2	8.1
Två rum utan kök	1,179	354,618	2,358	2.4	2.4	2.1
Tre rum utan kök	152	72,705	456	0.3	0.5	0.4
Ett rum och kök	17,467	4,065,706	34,934	36.3	27.3	31.0
Två rum och kök	12,976	5,084,585	38,928	27.0	34.2	34.5
Tre rum och kök	6,601	3,857,407	26,404	13.7	25.9	23.4
Summa	48,140	14,875,664	112,845	100.0	100.0	100.0

Tab. III. Smålägenheter i Stockholm, stadsdelvis, år 1900.

Stadsdelar.	Lägenheternas totals			Relativa tal.		
	antal.	årshyra.	antal rum och kök.	Antal lägenheter i % af samtliga.	Årshyra i % af totala årshyran.	Antal rum och kök i % af totala antalet.
<i>Samtliga lägenhetskategorier.</i>				%	%	%
Staden mellan broarna	1,945	583,503	4,643	4.0	3.9	4.1
Nedre Norrmalm	4,082	1,336,534	9,430	8.5	9.0	8.3
Östermalm	8,920	3,332,618	22,894	18.5	22.4	20.3
Öfre Norrmalm	11,775	3,956,602	28,622	24.5	26.6	25.4
Kungsholmen	5,912	1,711,557	13,068	12.3	11.5	11.6
Södermalm	15,506	3,954,850	34,188	32.2	26.6	30.3
Hela staden	48,140	14,875,664	112,845	100.0	100.0	100.0

34.5 %, ett rum och kök med 31.0 %, tre rum och kök med 23.4 % samt ett rum utan kök med 8.1 %. I samma ordning följa äfven kategorierna, såsom naturligt är, när de grupperas efter den för dem erlagda hyran. Af det totala hyresbeloppet betalas resp. 34.2 %, 27.3 %, 25.9 % och 9.2 % för dessa lägenhetskategorier.

Beträffande lägenheternas fördelning på de olika stadsdelarna framgår, att Södermalm äger de flesta smålägenheter eller 32.2 %. I ordning följa sedan Öfre Norrmalm med 24.5 %, Östermalm med 18.5 %, Kungsholmen med 12.3 %, Nedre Norrmalm med 8.5 % och Staden mellan broarna med 4.0 %. Jämför man dessa tal med procenttalen för antalet rum och kök i de olika stadsdelarna, gruppera sig dessa visserligen i samma ordning men visar sig för Östermalm och Öfre Norrmalm en stegring, angifvande att i dessa stadsdelar lägenheter med större antal rum äro mera företrädda. Än högre tal erhålla dessa stadsdelar beträffande de hyror, som för de där befintliga lägenheterna betalas, angifvande att dessa stadsdelar äfven äro de i hyreshänseende dyraste. Äfvenså inträder för Nedre Norrmalm, som ju är en centralt belägen stadsdel, en ökning i nämnda hänseende.

Angående befolkningen i smålägenheterna upplysa närmare de här nedan meddelade tabellerna IV och V.

Man finner, att den totala *folkmängden* i dessa lägenheter utgjorde 204,957 personer eller mer än $\frac{2}{3}$ af hela Stockholms befolkning 300,624 personer vid motsvarande tidpunkt. Af dessa voro 148,441 öfver 15 år, hvaraf 67,095 män

Tab. IV. Befolkningen i smålägenheter, efter lägenhetskategorier, år 1900.

Lägenhetskategorier.	Öfver 15 år.			Under 15 år.			S u m m a.	
	m.	kv.	Summa.	m.	kv.	Summa.		%
<i>Hela staden.</i>								
Ett kök utan rum	478	860	1,338	290	195	425	1,763	0.9
Ett rum utan kök	7,775	12,484	20,259	3,457	3,281	6,738	26,997	13.2
Två rum utan kök	1,416	1,746	3,162	408	983	791	3,953	1.9
Tre rum utan kök	192	243	435	41	30	71	506	0.2
Ett rum och kök	24,797	26,326	51,123	12,569	12,295	24,864	75,987	37.1
Två rum och kök	22,116	24,661	46,777	8,666	8,483	17,149	63,926	31.2
Tre rum och kök	10,321	15,026	25,347	3,245	3,233	6,478	31,825	15.5
Samtliga lägenhetskategorier	67,095	81,346	148,441	28,616	27,900	56,516	204,957	100.0
I %	32.7	39.7	72.4	14.0	13.6	27.6	100.0	—

Tab. V. Befolkningen i smålägenheter, stadsdelsvis, år 1900.

Stadsdela r.	Öfver 15 år.			Under 15 år.			S u m m a.	
	m.	kv.	Summa.	m.	kv.	Summa.		%
<i>Samtliga lägenhetskategorier.</i>								
Staden mellan broarna	2,725	3,383	6,108	885	820	1,655	7,763	3.7
Nedre Norrmalm	4,526	6,788	11,314	1,342	1,261	2,603	13,917	6.8
Östermalm	11,152	15,495	26,647	4,420	4,332	8,752	35,399	17.3
Öfre Norrmalm	17,759	20,529	38,288	7,249	7,063	14,312	52,600	25.7
Kungsholmen	9,158	9,589	18,747	4,243	4,233	8,476	27,223	13.3
Södermalm	21,775	25,562	47,337	10,527	10,191	20,718	68,055	33.2
Hela staden	67,095	81,346	148,441	28,616	27,900	56,516	204,957	100.0
I %	32.7	39.7	72.4	14.0	13.6	27.6	100.0	—

och 81,346 kvinnor, och 56,516 under 15 år, hvaraf 28,616 män och 27,900 kvinnor. I relativa tal betyder detta, att 32.7 % voro män och 39.7 % kvinnor eller tillsammans 72.4 % öfver 15 år, och 14.0 % utgjordes af mankön och 13.6 % af kvinnkön eller tillsammans 27.6 % under 15 år. Anmärkningsvärdt är det stora öfverskottet af kvinnor öfver män i åldrarna öfver 15 år, i absolut tal ej mindre än 14,251. Särskildt framträder denna förskjutning starkt för

kategorien ett kök utan rum och ett rum utan kök, där i förra fallet af 1,338 personer 478 eller 35.7 % voro män och 860 eller 64.3 % voro kvinnor, och i senare fallet af 20,259 personer 7,775 eller 38.4 % utgjordes af män och 12,484 eller 61.6 % af kvinnor. Då man sammanställer detta med det förhållandet, som nedan påvisas, att, beträffande de inneboende, kvinnorna äro i minoritet, vill detta m. a. o. säga, att döttrarna kvarbo hos föräldrarna betydligt längre än sönerna.

Beträffande befolkningens fördelning på de olika lägenhetskategorierna framgår, att de relativt flesta eller 37.1 % ha sin bostad i ett rum och kök, 31.2 % i två rum och kök, 15.5 % i tre rum och kök och 13.2 % i ett rum utan kök samt 3.0 i öfriga kategorier. Dessa tal böra sammanställas med de förut anförda för det antal rum och kök, som representeras af de olika kategorierna, resp. 31.0 %, 34.5 %, 23.4 %, 8.1 % och 3.0 %, hvaraf man finner, att sammanträngningen af boende är betydligt större i de minsta lägenheterna.

På de olika stadsdelarna fördelade sig smålägenheternas befolkning på följande sätt. På Södermalm 33.2 %, på Öfre Norrmalm 25.7 %, på Östermalm 17.3 %, på Kungsholmen 13.3 %, på Nedre Norrmalm 6.8 % och i Staden mellan broarna 3.7 %. Vid en jämförelse med talen för de i hvarje stadsdel befintliga antal rum och kök, som förut anförts, finner man, att på Södermalm, Kungsholmen och i någon mån på Öfre Norrmalm en sammanträngning af befolkningen ägt rum till förmån för de öfriga stadsdelarna. De tre nämnda stadsdelarna representera nämligen med afseende å antal rum och kök resp. 30.3 %, 11.6 % och 25.4 %.

Till sist må här påpekas, att den förut omtalade förskjutningen beträffande antalet män och kvinnor, såsom synes af tab. V, är synnerligen svagt framträdande å Kungsholmen, 9,158 män mot 9,589 kvinnor, hvilket har sin förklaring i den talrika manliga arbetarebefolkning, som har sin bostad i denna stadsdel.

I tabell VI återfinnes en specificering af de *hyrande*. Jag inskränker mig med afseende på densamma att påpeka, att förskjutningen med afseende å proportionen mellan män och kvinnor här framträder än starkare för de hyrande öfver 15 år, i det att männen utgöra blott 26.1 % af hela antalet hyrande och kvinnorna 38.9 %.

Beträffande de *inneboende*, hvilka speciellt äro föremål för den föreliggande undersökningen, har jag i *tabellerna VII och VIII* lämnat detaljerade siffror i absoluta och relativa tal. Det visar sig, att af befolkningen i smålägenheter, 204,957 personer, ej mindre än 56,199 eller 27.4 % voro inneboende. Härvidlag är dock att märka, att, såsom förut påpekats under rubriken Primärupp-

Tab. VI. Hyrande i smålägenheter, efter lägenhetskategorier, år 1900.

Lägenhetskategorier.	H y r a n d e							S u m m a.	Hyrande.
	öfver 15 år.			under 15 år.			Summa.		
	m.	kv.	Summa.	m.	kv.	Summa.			
Ett kök utan rum	277	609	886	196	169	365	1,251	0.9	
Ett rum utan kök	5,009	9,087	14,096	3,165	3,005	6,170	20,266	13.6	
Två rum utan kök	785	1,135	1,920	353	314	667	2,587	1.7	
Tre rum utan kök	110	155	265	22	25	47	312	0.2	
Ett rum och kök	15,698	19,937	35,635	11,931	11,696	23,627	59,262	39.8	
Två rum och kök	11,454	16,489	27,943	7,822	7,672	15,494	43,437	29.2	
Tre rum och kök	5,410	10,464	15,874	2,881	2,888	5,769	21,643	14.6	
Samtliga lägenhetskategorier	38,743	57,876	96,619	26,370	25,769	52,139	148,758	100.0	
I %	26.1	38.9	65.0	17.7	17.3	35.0	100.0	—	

Tab. VII. Inneboende i smålägenheter, efter lägenhetskategorier, år 1900.

Lägenhetskategorier.	I n n e b o e n d e							S u m m a.	Inneboende.
	öfver 15 år.			under 15 år.			Summa.		
	m.	kv.	Summa.	m.	kv.	Summa.			
<i>Absoluta tal.</i>								%	
Ett kök utan rum	201	251	452	34	26	60	512	0.9	
Ett rum utan kök	2,766	3,397	6,163	292	276	568	6,731	12.0	
Två rum utan kök	631	611	1,242	55	69	124	1,366	2.4	
Tre rum utan kök	82	88	170	19	5	24	194	0.3	
Ett rum och kök	9,099	6,389	15,488	638	599	1,237	16,725	29.8	
Två rum och kök	10,662	8,172	18,834	844	811	1,655	20,489	36.5	
Tre rum och kök	4,911	4,562	9,473	364	345	709	10,182	18.1	
Samtliga lägenhetskategorier	28,352	23,470	51,822	2,246	2,181	4,377	56,199	100.0	
<i>Relativa tal.</i>	%	%	%	%	%	%	%	—	
Ett kök utan rum	39.3	49.0	88.3	6.6	5.1	11.7	100.0	—	
Ett rum utan kök	41.1	50.5	91.6	4.3	4.1	8.4	100.0	—	
Två rum utan kök	46.2	44.7	90.9	4.0	5.1	9.1	100.0	—	
Tre rum utan kök	42.3	45.3	87.6	9.8	2.6	12.4	100.0	—	
Ett rum och kök	54.4	38.2	92.6	3.8	3.6	7.4	100.0	—	
Två rum och kök	52.0	39.9	91.9	4.1	4.0	8.1	100.0	—	
Tre rum och kök	48.2	44.8	93.0	3.6	3.4	7.0	100.0	—	
Samtliga lägenhetskategorier %	50.5	41.8	92.3	4.0	3.7	7.7	100.0	—	

Tab. VIII. Inneboende i smålägenheter, stadsdelsvis, år 1900.

Stadsdelar.	Öfver 15 år.			Under 15 år.			S u m m a.	
	m.	kv.	Summa.	m.	kv.	Summa.	Inneboende.	
<i>Absoluta tal.</i>								%
Staden mellan broarna	1,350	1,043	2,393	87	74	161	2,554	4.6
Nedre Norrmalm	1,927	1,969	3,896	126	99	225	4,121	7.3
Östermalm	4,436	4,333	8,769	338	324	662	9,431	16.8
Öfre Norrmalm	7,995	5,963	13,958	530	482	1,012	14,970	26.6
Kungsholmen	3,956	2,763	6,719	285	297	582	7,301	13.0
Södermalm	8,688	7,399	16,087	880	855	1,735	17,822	31.7
Hela staden	28,352	23,470	51,822	2,246	2,131	4,377	56,199	100.0
<i>Relativa tal.</i>								%
Staden mellan broarna	52.9	40.8	93.7	3.4	2.9	6.3	100.0	—
Nedre Norrmalm	46.7	47.8	94.5	3.1	2.4	5.5	100.0	—
Östermalm	47.0	46.0	93.0	3.6	3.4	7.0	100.0	—
Öfre Norrmalm	53.4	39.8	93.2	3.6	3.2	6.8	100.0	—
Kungsholmen	54.2	37.8	92.0	3.9	4.1	8.0	100.0	—
Södermalm	48.8	41.5	90.3	4.9	4.8	9.7	100.0	—
Hela staden %	50.5	41.8	92.3	4.0	3.7	7.7	100.0	—

gifterna, begreppet inneboende är något sväfvande. Här ingå t. ex. äfven s. k. inackorderingar eller hyrande af ett rum, hvilka ju utgöra en »högre klass» af inneboende. För de minsta lägenheterna torde emellertid skillnaden mellan inneboende af »högre eller lägre art» i regeln bortfalla.

Såsom synes af tabell VII skulle lägenhetskategorierna två rum och kök och ett rum och kök par préférence vara ägnade åt inneboendes hysande; ej mindre än 36.5 % och 29.8 % af hela antalet inneboende kommer på dessa kategorier. Likväl må redan här påpekas, att relativt sedt ett rum och kök med afseende på inneboende står mycket godt, hvarom mera här nedan. Ett rum utan kök intager en ingalunda undanskjuten ställning i förhållande till tre rum och kök med 12.0 % mot 18.1 %, om man betänker, att dessa bägge kategorier med afseende på antalet rum representera resp. 8.1 % och 23.4 % af hela antalet.

Flertalet inneboende eller 92.3 % äro vuxna, och de manliga inneboende äro i majoritet, i motsats till hvad förhållandet är bland befolkningen i sin helhet, och än pregnantare bland de hyrande. Likväl är så icke förhållandet

i de minsta lägenheterna ett kök utan rum och ett rum utan kök, där antalet kvinnor rätt betydligt öfverskjuter antalet män. Detta sammanhänger med att dessa slags lägenheter till största delen äro uthyrda till kvinnor i första hand, såsom framgår af den i tab. 15 befintliga grupperingen af de hyrande hufvudpersonerna. Det ligger nära till hands, att hyrande kvinnor i större utsträckning taga *kvinnliga* inneboende. De högre siffror, som man i dessa minsta lägenheter påträffar för inneboende under 15 år, stå naturligtvis äfven i samband härmed, då mottagande af utackorderade barn ju i främsta rummet användes såsom inkomstkälla af ifrågavarande kvinnor (hjälpustrur, tvätterskor m. fl.).

Med afseende på de inneboendes fördelning å de olika stadsdelarna är det naturligt, att de större stadsdelarna, Södermalm och Öfre Norrmalm, härbärgera flertalet af de inneboende, nämligen 31.7 % och 26.6 % eller tillsammans 58.3 %. Ej heller torde det väcka förvåning, att Östermalm, som med afseende på antal rum är nära nog dubbelt större än Kungsholmen, likväl endast ger bostad åt 16.8 % af de inneboende, under det att å Kungsholmen hysas 13.0 %. Man kan bilda sig ett klarare begrepp om inneboendesystemets större eller mindre utsträckning af nedanstående sammanställning, hvilken i stigande följd angifver antalet inneboende mot 1,000 hyrande och af 1,000 boende.

Lägenhetskategorier.	Hyrande.	Inneboende.	Antal inneboende mot 1,000 hyrande.	Antal inneboende af 1,000 boende.
Ett rum och kök	59,262	16,725	282	220
Ett rum utan kök	20,266	6,731	332	249
Ett kök utan rum	1,251	512	409	290
Tre rum och kök	21,643	10,182	470	320
Två rum och kök	43,437	20,489	472	321
Två rum utan kök	2,587	1,366	528	346
Tre rum utan kök	312	194	622	383
Stadsdelar.				
Södermalm	50,233	17,822	355	262
Östermalm	25,968	9,431	363	266
Kungsholmen	19,922	7,301	366	268
Öfre Norrmalm	37,630	14,970	398	285
Nedre Norrmalm	9,796	4,121	421	296
Staden mellan broarna	5,209	2,554	490	329
Hela staden	148,758	56,199	378	274

Af dessa siffror framgå rätt öfverraskande saker. Till en början visar det sig, att ett rum och kök står relativt bäst af alla lägenhetskategorier, med »endast» 220 inneboende af 1,000 boende. I grund och botten är detta ändå ej